

TAKO SI DALEČ

I. B.

*Tako si daleč, ko da nisi več resnična žena,
meso in kri in živo, toplo, rožnato telo —
ko da samote moje si privid in krik samó,
le v meni in iz moje bolečine porojena.*

*Obličje tvoje, tvoj pogled, zvok tvojega glasu
— vso, vso te v meni komajda še obuditi more
spomin, ki za teboj begotno tipa skoz prostore
ko roka slepega bolnika, nemo, brez miru.*

*Rotim te, nad podobo tvojo v sebi trepetam.
A ti, nestvarna in prosojna, le smehljaš se nežno,
potapljaš vame se ko v dno tolmana nedosežno,
in ko si najbolj moja in z menoj, sem najbolj sam.*

*In bolj ko vpijem za teboj, te ljubim in želim,
vse manj in manj ti luči in življenja morem dati;
nad tvojo mrtvo senco za zapahnenimi vrati
samote svoje sam vse bolj ugašam in medlim.*

VIRAGOVA VERONA

FERDO GODINA

Nad hribi in ravnino je bila noč.

Ropotanje motornega kolesa se je odbijalo od hiš. Redki ljudje so postajali pri skedenjskih vratih, si senčili oči pred močno svetilko ter skušali prodreti do onega, ki je vozil s tako naglico med polja. Vas je izginila in tu — nepregledna cesta. Na eni strani ograja telefonskih drogov, na drugi strani gosto, visoko grmovje. Viragovi Veroni, ki je sedela za vozačem, se je zdelo, da drsi po rdeči nitki v nepregledno globino.

Verona se je nagnila do Milana Serneca, mu glasno govorila na uho, kajti zrak, ki sta ga rezala z naglico, jima je odnašal glas. Zavila sta z velike ceste na kolnik in v luči so se zopet pokazale hiše.

Topolovec.

Gruča fantov, ki je stala na cesti, se je umaknila motorju. Milan Sernec je zavil na dvorišče, kjer je bila doma Viragova Verona. Ustavil je motor, pogledal na uro in ugasil luči.

»Deset minut.«

»Ozmerjana bom kljub temu. Pozno je.« Ponudila mu je roko.

»No, niti poljuba, kar tako?« Sernec je sedel na motor in si potegnil čepico z glave. Stopila je k njemu ter šla s prsti v njegove lase.

»Še nimaš zadosti, ti moj najdražji?«

»Še ne,« je globoko dahnil. »Čutim, da boš moja, večno moja, Verona.«

Umolknila sta, samo obrise glav, oči in ust sta si videla. Tako je človek lep, skrivnosten in tisoč predstav se mu poraja v mislih.

»Ah,« Milan je stisnil zobe. »Zakaj nisva zopet pri meni.« Vse se je zganilo v njem. Stisnil jo je k sebi, da je komaj dihala.

»Ti si norček, veš, da je to nemogoče.« Obsula ga je s poljubi, on pa se je predal občutkom.

Poiskala mu je roko, jo stisnila in šepetala:

»V nedeljo te zgodaj pričakujem.«

»Zgodaj bom prišel,« se je predramil.

»Skedenjska vrata moram zapreti za teboj.«

Oba sta se smejala temu, kako ga prijetno »podi spat«.

»Ti imaš še zelo daleč,« je govorila, ko je pripravljala motor. »Še štiri-najst kilometrov.«

»Še deset minut.«

Milan je zavil na cesto, hiše so zableščale. V Topolovcu je nastala zopet tema in mir.

Verona je prižgala petrolejko. Komaj je odložila čepico in letni plašč, že je trknil na okno kamenček, eden, nato drugi. Verona je prisluhnila. Ustrašila se je. Odprla je okno, pogledala v temo in s smehom rekla:

»Kaj še niste šli? Težko vas že čakajo.«

Nekdo na cesti se je zasmeljal, spodaj pod oknom pa je govoril drugi s popačenim glasom. Zaprla je okno in spustila zaveso. Ni se ji ljubilo šaliti se s fanti. Sedla je pred ogledalo, primaknila je luč in si dolgo gledala obrvi, lase in lica, na katerih je pustila sledove mrzla sapa. Opazovala se je brez misli. Sama s seboj je bila in to ji je bilo prav.

Leno se je slačila. Noč je bila še pred njo, tiha in mirna, kot je samo v Topolovcu. Te si je želela. Človek sam s seboj je le najbolj srečen, svoboden je tu med štirimi stenami in nima ne želje in ne zahteve.

Verona je postavila luč na nočno omarico. Na vzglavniku je našla pismo. Brez znamke je bilo, samo na kuverti je bilo zapisano: Verona Virag. Takoj je spoznala pisavo. Legla je ter se pripravila na branje brez želje, da bi zvedela kaj novega. Strgala je kuverto in razgrnila list.

Verona!

Knjigo, ki sem ti jo posodil, bi mi morala danes vrniti. Jaz sem odpotoval. Pošiljati je ni treba za mano in tudi nič pisati. Žal mi je, da sem Te imel kdaj rad.

Smolkov Marko

Nasmehnila se je.

»Otrok.«

Ugasila je luč. Tema je prijetno vplivala na njo. Po udih je čutila utrujenost. Zahotelo se ji je dolgega, zelo dolgega spanja.

Zadnji večerni vlak je pobiral po pritličnih postajah skoraj samo gimnazijce. Vračali so se v šolo v provincialno mesto. Smeh in klepetanje je polnilo kupeje. Plinske svetilke so razlivale zeleno svetlobo na ta mali, pisani drobiž. Mlajši so se pretepali, vpili, oni iz višjih razredov pa so že bili gospoda in vsak med njimi je poskušal kje z ljubeznijo.

V majhnem kupeju v zadnjem vagonu sta se vozila Smolkov in Trojok. Smolkov je gledal skozi okno v noč. Telefonski drogovi so se počasi vrstili mimo. Verona ga je morila. Nekje daleč spredaj je pihala lokomotiva. Počasi je vlekla številne vozove za sabo.

Postajališče.

Z močnim sunkom se je vlak ustavil. Iz sosednjih kupejev se je slišal smeh, ropotanje in kričanje. Trojok je v kotu dremal, Smolkov pa je odprl okno.

»Smolkov, imaš kaj prostora?« Smolkov se je pri svojem imenu zdrznil. V temi je spoznal tri bogoslovce, ki so se pod oknom ustavili in se mu smejali.

»Prostora, kolikor hočete.«

»Ti!« se je obrnil Smolkov k Trojoku. »Bogoslovci gredo k nama, pomakni svoj kovčeg k vratom.«

Trojoka je vrglo pokonci, porinil je kovčeg do vrat, si popravil kravato in se potegnil parkrat z glavnikom po laseh. Smolkov je stopil na hodnik in jih čakal. Prišli so nekje z goric. Bili so upehani. Usnjene torbe so metali na police in sedali po klopeh.

»Nazaj?« je vprašal v smehu Mesarič, ki je med počitnicami pel novo mašo.

»Hm,« je pritrdil Smolkov. »Kaj pa vi, še nimate fare?«

»Ne še, zdaj jo grem iskat.«

Oba bogoslovca nižjih letnikov sta se zasmejala. Trojok se je stisnil v kot in gledal zdaj enega, zdaj drugega. Smolkovemu pa ni bilo prav, da so se smejali med sabo in nekaj skrivali.

Hrupno so se pogovarjali, kadili cigarete in dišali po vinu.

»Zakaj pa nista pri dekletih,« se je obrnil novomašnik zopet k študentoma. »Pozna se vama, da sta kmeta. Kmetje se takih stvari težko priuče.«

»Tudi vi ste kmet, gospod novomašnik,« ga je prekinil Smolkov.

»Jaz ne smem, saj vidiš.« Novomašnik je pokazal na kolar, oba bogoslovca sta se zopet smejala.

Pogovarjali so se, kar so danes doživeli. Smeha ni hotelo biti konca. Trojok je bil gojenec v Alojzijevišču. Trojokova družina je bila pobožna in študent je imel v zgodnji mladosti vzgojo, ki je bila primerna, da ga naredi za pravega duhovnika. Sedaj ga je bolela skoraj vsaka beseda novomašnika Mesariča in obeh bogoslovcev. Mnogo se je že spremenil Tjaš od prvih razredov. Pa slika čistega duhovnika mu je ostala nedotaknjena.

Vedno bolj živo je postajalo po vlaku, čimbolj se je bližalo mesto.

Še tri postaje.

»Fantje, čas je,« je odločil novomašnik. Pogasili so cigarete, potegnili iz torbic srajce in kravate. Ves kupe se je spremenil v garderobo. Srajce in suknjiči so ležali po klopih in semeniščniki so si pravili šale in se tolkli po kosmatih prsih. Ta nagla sprememba je spravila Smolkovega in Trojoka v smeh. Najmlajši izmed semeniščnikov, Lipič, je porinil Trojoku v roke ogledalo.

»Drži!«

Trojok je prijel ogledalo in držal bogoslovcu, da si je zavezal kravato in si uredil lase. Medtem se je pa Lipič pogovarjal z mladim študentom.

»V kateri razred greš?« — »V petega.«

»Od kod pa si?« — »Iz Topolovca.«

Bogoslovec si je gledal obrvi. Potegnil je parkrat s prsti po njih.

»Kje pa stanuješ?« — »V Alojzijevišču.«

»A? Potem pojdeš v bogoslovje?« — »Ne vem še.« Trojok je do ušes zardel. Kaj ne bi tak, ki še nič ne razume.

Vsak čas bi moral priti vlak na kolodvor. Semeniščniki so se oblekli. Lepi fantje so bili in svobodno so se počutili.

Vlak se je enakomerno tresel. Pogovor je nanesel spet na skrivnostne stvari.

»Ampak, če pride odpirat dekla,« je bil v skrbeh Lipič. Onadva sta se mu smejala.

»Dobro, če pride dekla, pa jo vprašaj za gospo,« se je jezil bogoslovec Serec. »Neroden si res. Če bi bil ti na mojem mestu!«

Stali so v vrsti med klopmi in čakali kdaj se bo vlak ustavil. Trojok je s kovčgom stal poleg Mesariča in gledal v tla. Mesarič se je smejal študentovi zadregi.

»Se boš naučil takih stvari, če prideš v bogoslovje, mali.«

Vlak se je ustavil. Šli so na hodnik, nato na peron, kjer so si samo pokimali, kajti vrišč študentov je bil zelo velik. Oni trije šaljivci so se takoj pri izhodu izmuznili iz gneče, oba študenta pa sta se jim prisrčno smejala. Kaj si vse izmislijo.

Smolkov in Trojok sta se videla vsak dan v šoli, vendar sta se mnogokrat v prostih urah, ko profesorja ni bilo, sprehajala po parku ali šla

na hrib, odkoder se je videlo mesto. Le rahlo sta se dotikala s pogovori deklet, čeprav sta se shajala samo zato. Odkar je vzljubil Trojok Markovo sestro Rozo, sta bila več kot prijatelja. Še tako zaupnih stvari si nista prikrivala.

Ob sobotah popoldne je smel Trojok za dalj časa iz Alojzijevišča. Najrajši je presedel pri Smolkovem.

»V Alojzijevišču ni drugega kot učenje,« se je opravičeval Trojok, ne da bi mislil slabo o zavodu.

Marko je pogledal na uro.

»Lahko ostaneš tu, dokler se ne vrnem,« je menil proti Trojoku.

Trojok je ostal. Smolkov pa je šel čez Dravo poučevat grščino neko petošolko. Dobro volje je bil; drugi dan bo nedelja. Obril se je, si namazal lase, se preoblekel in stopil na ulico, kot kakšen fičfirič. Ha! Znal si je Smolkov zavezati kravato in počesati lase. Neumen je bil, da se je sploh kdaj gnal za Verono. Ni vredna niti počenega groša. Tu ima lahko deklet kolikor hoče.

Poučevati malo Tatjano ni bila neprijetna zadeva. Sicer sta v začetku oba imela pred očmi samo dolgočasnega Ksenofonta, sčasoma pa sta prijetno zaklepetala o vsem drugem kot o Darejevih pohodih in neumnih grških glagolih. Drug drugemu sta se privadila in poučevanje je postalo za oba prijetno srečanje.

Tatjanina mati, Kraševčeva, je živela že nekaj let ločeno od svojega moža. Kmalu po ločitvi se je spoznala na gimnaziji s profesorjem grščine Dolinarjem, in ta je bil sedaj redni gost pri Kraševčevih. Takoj v začetku je svetoval, da bi Tatjano kdo poučeval. Priporočal je Smolkovega.

Ta je sedaj hodil dan za dnem k Tatjani, jo učil in ko sta z učenjem končala, sta govorila o vsem mogočem. Ona ga je spraševala o sošolcih, on pa se je zanimal za dekleta.

Smolkov je prišel h Kraševčevim. Pozvonil je. Tatjana mu je prišla odpirat. Odprla je na široko vrata in se priklonila kakor bi vstopil v razred profesor. Smolkov se je smejal in šel v Tatjanino sobo.

Oba sta bila dobro razpoložena. Učenje jima ni šlo, še posebno ne, ker je prišla služkinja in rekla, da ga gospa po uri vabi na črno kavo. Kdo bi se učil takrat. Jutri bo nedelja, kje je še ponedeljek!

Marko se je naredil resnega, odprl knjigo in rekel Tatjani naj bere. Brala je brez razumevanja in veselja.

»Lepe prste imate, Smolkov,« se je spomnila Tatjana, da bi zmedla Marka.

»Tatjana, poiščite mi iz prvega stavka nepravilni glagol,« ga je premagoval smeh.

Tatjana je še enkrat pri sebi prebrala stavek. Smolkov jo je gledal na vrat in lase, ki jih je imela skrbno počesane. V trenutku je vrgla glavo nazaj in

zasačila Marka v grehu. Zasmejala se mu je, ko je zardel, zaprla knjigo ter jo vrgla v miznico.

»Smolkov, če me ne boste več mučili z grščino, vam bom nekaj povedala.«

Smolkov je pomislil. Vedel je, da ne bo vse skupaj nič pomagalo. Privolil je. Tatjana je z velikim hrupom pospravila zvezke in knjige. Sedla je nasproti Smolkovemu. Tako! To je čisto nekaj drugega kot grščina.

»Mama je dobila pismo,« je šepetala. Oči so se ji zasvetile in tako čudno je dvignila obrvi. Marko si je prižgal cigareto. Čenče! Kaj pa je to takega.

»Ji je Dolinar pisal?« jo je malomarno vprašal.

»Ah, ta strelec tako pride. Iz Prekmurja —«

Marko je postal pozoren. Kdo bi pisal iz Prekmurja. Tatjana mu še ni omenila o znancih od tam.

»Poznate kaplana Mesariča?«

»On!?« je osupnil Marko. Zameglilo se mu je pred očmi in ni prišel do besede. »O tem mi niste nikoli nič rekli.«

Tatjana je bila vesela, da je tako zelo delovalo na Smolkovega.

»Nisem vedela, če je vaš rojak. Pred nekaj meseci je bil pri nas. Tako mimogrede sem ga videla, zdaj ji je pisal. V Topolovcu je kaplan.«

Te novice so zelo osupnile Marka. Spomnil se je na ono pot v vlaku. Nikoli se ni mnogo bavil s tem, kaj počenja kje plebanuš ali kaplan. Zabalvalo ga je to, a sedaj ga je čudno zaskelilo. Tatjane ni ljubil in kaj ga je brigala njena mati. Pa vendar. Mesarič je v Topolovcu kaplan. To ni vseeno. Začutil je, da bo tega človeka sovražil.

Smolkov in Tatjana sta šla h Kraševčevi na kavo. Govorili so o šoli, o profesorjih ter o izletih. Nazadnje se je mati dotaknila njegovih domačih.

»Starše imate?« — »Oba.«

»Sestre, brate?« — »Sestro in brata.«

»Kako je sestri ime, Smolkov,« je hitela Tatjana.

»No, Tatjana,« jo je prekinila mati.

»Roza,« je rekel Smolkov in se smejal.

»Trdo zveni. — Kaj pa v vasi, je fara, mislim cerkev,« se je spuščala mati k stvari. Smolkov je začutil, da bo sedaj začela. S Tatjano sta se spogledala. Vse podrobnosti je hotela vedeti o Mesariču, čeprav ni o njem Smolkov mnogo vedel. Le ko je bil še v Mariboru v semenišču, ga je parkrat videl na ulici, potem še na primicijah. Smehljal se je čudnemu ognju, ki je tlel v očeh gospe Kraševčeve. Nemiren in slabe volje je šel Smolkov od Kraševčevih. Dopovedoval si je, da ga vse to nič ne briga, pa vedno znova se je vračal v mislih k Mesariču. Kolikokrat je pripovedovala Tatjana Marku o obiskih profesorja Dolinarja. Pa nikdar ni čutil do njega sovraštva. Še zabavala sta se s tem, da največji moralist na gimnaziji pozablja v objemih gospe Kraševčeve vse predpise čistega življenja.

Trojok je sedel za mizo zatopljen v knjigo. Ko je Marko vstopil, se je predramil. Stegnil se je in zehal.

»Kod pa hodiš, Marko?«

Smolkov ni rekel ničesar. Legel je na divan in nemirno kadil. Trojok ga ni upal več spraševati, ker je vedel, da je Marko slabe volje. Poiskal je klobuk in hotel oditi.

V trenutku je Marko vstal in stopil k Trojoku.

»Trojok, ti ljubiš mojo sestro.«

»Kaj pa je, Marko,« se je prestrašil Trojok.

»Vprašam te.«

»Saj veš,« je tiho priznal Trojok.

»Če jo ljubiš, ne boš pop, zato se spravi iz Alojzijevišča.«

Ni razumel Marka, kaj hoče s tem. Težko mu je bilo.

»Kam pa naj grem,« ga je tiho vprašal. »Brez hrane, brez vsega sem.«

Marko je zopet sedel na divan. Podprl si je glavo z rokami in molčal. Trojok pa je šel v Alojzijevišče ves poparjen in ni vedel, kaj se je Marku zgodilo.

Februar je bil mrzel, toda brez snega. Vreme je bilo suho in mirno.

Marko se je pripravljaj na maturo. Nekaj dni je sicer bil o božiču doma, a se je kmalu vrnil. Verono je pozabljal. Kraševčeva hiša mu je prirasla k srcu. Čutil je vedno bolj, da mu je Tatjana bližja od vsake ženske. Sicer si je dopovedoval, da je to vse daleč od ljubezni, pa če bi ga kdo vprašal, ali Tatjane ne ljubi, bi mu težko pritrdil. Navadi se človek drug na drugega in mnogokrat postane to usoda.

Po božiču se je Trojok preselil k Marku. Velik korak je naredil Trojok. Doma je bilo vse navzkriž, pa kar je bilo, je bilo. Trojok je že mesec dni stanoval pri Marku. Jedel je po kuhinjah in gostilnah. Poučeval je in živel med svetom zadovoljen, kajti čutil je, da ne hodi sedaj navzkriž s svojo vestjo glede Roze. Trojok je bil miren in vesten človek. Delal je naloge, redno hodil k maši in redno sta pisala z Markom Rozi. Bila sta prav tako tovariša kot prej, čeprav sta se nekoliko oddaljila. Trojok in Roza sta začela imeti skrivnosti, za katere Marko ni smel več vedeti.

Marko se je temu smejal, študiral je in hodil k Tatjani.

Bližal se je že februar koncu. Marko je študiral vse popoldneve. S Trojokom sta imela toplo sobo.

Oba sta tisto popoldne hitela z učenjem, ker sta morala ob štirih v kino. Strokovni film so predvajali in obisk je bil za vso gimnazijo obvezen. Prav ko sta končavala in pospravljala knjige, zadovoljna zaradi izrabljenega časa, je potrkala in vstopila — Verona. Marko je odrevenel, Trojok pa je zardel kot otrok.

Verona je vedela, da bo Marka iznenadila. Obstala je pri vratih, si snemala rokavico in odložila paket, ki ga je prinesla s seboj. Rdeča je bila zaradi spremembe zraka. Mirna kot vedno je stopila k njemu in mu ponudila roko.

»No Smolkov, vrnila sem ti obisk. Se čudiš?«

Dala je še roko Trojoku in se zopet postavila pred vrata. Trojok je nekaj mencial in rekel, da mora v kino.

»Si tudi ti namenjen, Marko?« ga je mirno vprašala Verona.

Marko je pomislil. Prišel je k sebi. »Tudi!« je pristavil trdo.

»Ne! Ti ostaneš. Čez nekaj ur bom odpotovala.«

Trojok je šel, Verona pa si je slekla plašč, čeprav ji ni ničesar rekel. Stopila je k peči, se naslonila na njo in se ni brigala za Marka, ki je še stal pri mizi.

»Niti stola mi ne ponudiš.«

Molče je gledal Marko na kup knjig in ni vedel kaj naj napravi. Verona je stopila k njemu, ga prijela za partice in ga potegnila k sebi.

Mir je bil v sobi. Gledala sta se in si molče očitala grehe.

»Zakaj si tak, zakaj me mučiš, Marko?« je dejala strastno. Oči so ji postale vlažne in nosnice so se ji gibale od prijetnega občutja. A Smolkov je ostal hladen.

»Kako si otročja, če misliš, da ti bom verjel.«

Spustila ga je in šla zopet k peči.

»To ti pošiljajo od doma,« je pokazala na paket. »Notri je pismo. Preberi ga, mogoče jim boš kaj odgovoril. Jaz takoj grem.«

V Marku se je preobrnilo. Nekaj mu je očitalo, da ne dela prav. Dal ji je stol k peči in odprl paket. Meso, kruh, potice in pri žganjici pismo.

Ko je vse to videl pred seboj, bi na prejšnjo jezo skoraj pozabil. Misel na domače ga je spravila v dobro voljo. Razgrnil je paket po mizi. Sijal je od sreče.

»Si lačna?« je rekel proti Veroni, ne da bi jo pogledal.

»Sem,« je dejala suho.

Odrezal ji je kos mesa na kruh in ji nesel k peči. Nista se pogledala. Molče sta jedla, Marko pri mizi, a Verona pri peči.

»Bi pokusila žganjico?« jo je vprašal čez nekaj časa.

»Bi.«

Natočil ji je, nato pa še sam popil par požirkov. Žlahtna pijača ga je osvežila. Sedaj bi jo rad vprašal po domačih, pa ga je bilo sram. Pregrdo je ravnal z njo.

Verona je vstala, vzela plašč, da bi se oblekla. V Marku je vzkipelo. Stopil je k njej. Prijel jo je za roke in jo obrnil k sebi. Pričakovala je to. Povesila je oči.

»Ne greš —« se je vtrgalo iz njega.

Nekaj ji je še hotel povedati, pa je samo dahnil. Nasmejala se mu je. Postala sta zopet otroka. Marko je vzkipel. Ni se mogel več premagati. Objel jo je. Verona je spustila glavo nazaj in čakala, kdaj bo postal Marko spet njen, samo njen. To mora biti.

Marko je pozabil na vse. Nenadno snidenje ga je prevzelo, da ni vedel kaj počenja. Dvignil jo je na divan. Ona si je z rokami pokrila obraz in se prepustila dobremu, močnemu Marku.

Ljubezen je pesem, ki omehča še tako trdo srce. Ne pozna ne zapreke, ne meja. Kdo bi njej postavljaj zakone?

Omamljena od močne ljubezni sta molče ležala na divanu. Le ura je tiktakala na omarici, drugače pa je vladal v sobi mir.

»Mi odpustiš, Verona,« je dahnil čez nekaj časa Marko in sedel.

»Kaj pa?« Verona se je nasmehnila. Gledala je v strop in tiho govorila: »Ti si bil prvi, kateremu sem se vdala nekoč, Marko. Od tega je preteklo sedaj že več let. Takrat sva bila še sošolca. Za izpit si me pripravljaj v počitnicah. Nisem ga položila, pa se nisem več vrnila v šole.« Verona je pomislila. »Ah, zelo sva se spremenila, marsikaj že doživela. Pa ne vem, kaj je v meni. Vedno znova si mi pred očmi. Mnogokrat storim kaj takega, kar ni za žensko lepo. Samo, da te vidim. Prej sem prišla in kako si me sprejel!«

»Oprosti, Verona.«

»Ah, saj te razumem. Vedela sem tudi, da si se lagaj, ko si mi pisal, da ti je žal moje ljubezni. Ne, Marko, jaz vem, da nama ne bo tega nikdar žal. V človeku se skrivajo stvari, katerih ne bo nikoli razumel, nikdar jim ne bo prišel do dna. Glej, midva sva se zopet srečala. Marko, samo enega človeka sem resnično ljubila v življenju. Močno, neizmerno.«

Nagnil se je k njej.

»Ti moj Marko,« je dahnila.

»Zakaj se tisti večer nisi vrnila Verona, moral sem ti zameriti.«

»Sem te jaz kdaj vprašala, zakaj tolikokrat nisi prišel, ko sem te želela, ko sem hotela, da prideš?«

»Nisi.«

»No, vidiš.«

Poljubil jo je, jo stisnil k sebi in znova sta se igrala z ognjem. Verona pa je pogledala na uro. Mrak je že bil in zunaj po cestah so že prižgali luči.

»Iti moram, ne smeja več,« je dejala toplo Verona in skočila pokonci. Popravila si je obleko in lase.

»Ne boš ničesar pisal?« ga je vprašala.

Marko je pomislil.

»Ničesar, pozdravi jih.«

Marko je čutil, da bosta nadaljevala staro prijateljstvo. Zadovoljen je bil in ji je hotel vedno znova kaj povedati.

»Spremim te do kolodvora,« se je odločil.

»Ne, Marko, šla bom nakupit še raznih stvari in obiskati moram prijateljico. Kar pusti.«

Saj res, še pozabil jo je vprašati, čemu je prišla. Napravila se je, on pa jo je še enkrat objel in jo dolgo gledal. Smehljala se mu je. Že zelo dolgo si nista bila tako blizu kot sedaj.

Trojoka dolgo ni bilo. Iz kina je šel k večerji, nato k inštrukciji in ko se je vrnil, je bil Marko že v postelji. Ni še spal. Dogodki današnjega dne so mu vzeli spanec. Drhtel je ob misli na Verono. Zopet jo je vzljubil. Tajtano je čisto pozabil.

Trojok ni prižgal luči. V temi je hotel v posteljo. Mislil je, da Marko že spi.

»Kar prižgi.«

»Še ne spiš?« se je začudil Trojok. »Veš kaj je, Marko? Okrog šestih, ko sem šel k večerji, je stal pred kazino Lukmanov avto iz Lendave. Notri je sedel lendavski advokat Sernec.«

»Ni mogoče?«

»Res,« je pripovedoval Trojok. »Ko sem šel mimo, je prihitela Verona in vstopila v avto. Odpeljala sta se po Koroški cesti.«

Marko bi bil najrajši videl, da bi ga požrla zemlja. Grizel je blazino in dolgo v noč jokal. Ha! So stvari, katerim človek ne pride do dna! Sakramensko!

(Dalje)

CHATEAUBRIAND

B. BORKO

V vznemirljivih dneh letošnjega aprila, ko se je zdelo, da Evropa omahuje pod bremenom svojih protislovij in se tragično opoteka ob prepadu vojne, sem prebral novo knjigo Andréa Mauroisa »Chateaubriand« (Paris 1938, Editions Bernard Grasset, 496 str.). Ni na pretek štiva, ki bi nas tolikaj kakor ta knjiga oddaljevalo in približevalo našemu času: zdi se nam, da smo po zaslugi ljubeznivega življenjepisca zašli na gugalnico in se ziblremo med dvema debloma, katerih krošnji se stikata. Z ene strani je življenje in delo pisatelja danes že težko čitljivih, vendar pa tipičnih proizvodov zgodnjega francoskega romantizma, z druge pa njegova doba, tesnobna in razpaljena kakor naša, polna vrtoglavih sprememb, zibajoča se med skrajnostima revolucionarne anarhije in nasilnega reda reakcije.

»Chateaubriand« Andréa Mauroisa se pridružuje avtorjevim življenjepisom angleških romantikov Shelleya in Byrona. Če je pisec v prvem spisu še ves predan modi romanizirane biografije in če v »Vie de Byron« že skrbneje loči življenjepismo, z raziskavanjem doganljivo snov od fantazijske »Lust zu fabulieren«, je v »Chateaubriandu« v tesni bližini tiste življenjepisne umetnosti, ki ji ni treba zardevati in jecljati pred strogo zahtevnostjo znanosti; literaren stil in epičen čut za življenjsko polnost in plastičnost

ki je 1827-31 posečal tudi Francijo, 1831-40 pa bil na Kranjskem najglasnejši predstavnik protifevdalnih idej Velike revolucije. Tudi v nekaterih njenih sodobnikih med Slovenci so ideje Velike revolucije vsa ta leta živele in pripomogle, da je leto 1848, tretja francoska revolucionarna doba, dopolnilo prizadevanje za slovensko literarno regeneracijo še z glasovi za politični in socialni prerod slovenskega naroda.

MAJ

BOŽO VODUŠEK

*Dobrotni maj je kakor varen zid
ljubečim postavil šipkov grm,
noč si ne upa čez bodeči trn
in v vejah je obvisel zarjin svit.*

*Samo glas kosa, ki je v drevju skrit,
zveni, kot bi pršil v nebo srebrn
čist vodometa, tako visok in strm,
da je ves tihi kraj od njega oblit.*

*Poslušata in še, ko z naglim letom
za zarjo izgine, se smehljata v miru,
z bleščečimi očmi predana obetom,*

*ki so razsuti v rožnatem večeru;
za hrbtom že preži vlomilski mrak,
a drobni šipkov grm je zvest vojščak.*

VIRAGOVA VERONA

FERDO GODINA

Potrto je bil Marko pri Kraševčevih. Govoril je, kolikor je bilo potrebno. Za šale mu ni bilo, kar je najbolj občutila Tatjana. Bala se ga je in ni niti poskušala, da bi ga spravila v smeh. Nekaj se je zgodilo, to je vedela, a je upala, da bo nekega dne prišel ves drugačen. Povedal ji bo, kaj ga teži.

Tudi mati jo je mučila in priganjala k učenju, ker se je s profesorjem Dolinarjem nekaj sprla. Tatjana bi Marku mnogokrat rada potožila svoje težave, pa nikdar si ni upala, ker je bil vedno potrto.

Nekega dne se je že zgodaj pripravila za Marka, se skoraj na pamet naučila tekst in ponovila slovnico.

Sedela je pri oknu in ga čakala. Začel jo je glodati črv, ki ne miruje vse življenje. Mir je izgubljen in začne se bojazen pred razočaranjem, katerega se boji sleherni človek.

Popki so pognali po drevju in iz zemlje je puhtel duh, ki človeka prevzame. Čakala je Tatjana Marka, ki je svoj čas zamudil. Prišel je pol ure kasneje. Kot vedno zadnje čase, je tiho obesil klobuk na kljuko, potrkal, sedel, govoril ali poslušal.

Tatjani se je sredi teksta zataknilo in ni mogla naprej. Pokazala je veliko neznanje. Žalostno je zrl Marko po knjigah in molčal.

Tatjana je zajokala kot malo dete. Marko se je streznil. Kaj se je zgodilo? Tega ni niti malo pričakoval. Skočil je k njej, jo nehote prijel za rame in ji dvignil glavo.

Začutila je njegovo roko in zasmilila se je sama sebi. Še bolj krčevito je zajokala. On pa jo je dvignil in čakal, da se bo pomirila. Nehote mu je položila roko na ramo in naslonila glavo na njegove prsi.

»Smolkov,« je dejala izmučena čez nekaj časa. »Vam ni več prav, da hodite k nam? Sem vas žalila?«

»Tatjana!«

»Zakaj ste potem taki?«

Smilila se je Marku. Vedel je, da ga ljubi. Žal mu je bilo, da se je z Verono spozabil, pa zdaj tega ni mogel več popraviti. Hotel je biti brez ženske. Vsi ti boji in skrbi so mu presedali. Sam, sam, to je hotel. Zariti se v učenje in pozabiti na vse.

Sedaj se je pa zganilo v njem in mimo Tatjane ni mogel kar tako.

»Saj ni nič, Tatjana. Samo zdi se vam.«

»Marko, vi ste čisto drugačni. Nekaj vam pri nas ni prav. Povejte, prosim vas, Smolkov.« Tako si nista nikdar zrla v oči. Čutila sta že mnogo prej, da sta velika prijatelja. Sedaj pa je bilo to nekaj popolnoma drugega.

Marko je začel spet verjeti v srečo. Pogladi je Tatjano po licih, kar še ni prej nikdar storil.

Stisnila se je k njemu in čakala, kdaj se ji razodene. Takrat mu bo bliže, njegova bo in svoje težave mu bo zaupala. On pa ji ni ničesar povedal. Zdela se mu je otrok in njega ne bi razumela. Povedati, kaj ga teži!

»Tatjana, tudi vi imate težave, tako vsak človek in tudi jaz. Saj ni nič takega. V življenju je pač težko.«

Tatjana ni niti slutila, da se za vsem tem skriva ženska. Pustila je Marka.

»Pa zdaj ne boste več taki, Smolkov?«

»Ne, Tatjana.« Smolkov je postal dobre volje, smejala sta se, ko sta končala z učenjem in se ločila kot že dolgo ne. Še roke sta si stisnila in ko je šel Marko po cesti, mu je Tatjana pomahala.

Marku so postali obiski pri Kraševčevih najlepši trenutki, na katere je mislil ves dan. S Tatjano sta z vsakim dnem postajala večja prijatelja, se šalila in smejala. Gledala mu je prste, mu popravila srajco ali pa se je kar med učenjem spomnila, da mu bo zavezala kravato. Čim bolj je poganjalo po drevju listje in so po vrtovih dišale rože, tem težje sta pogrešala drug drugega.

Tatjana je okušala sladkosti in težave prve ljubezni. Ljubiti je lepo. A s tem je zvezano toliko skrbi; ali misli na njo, ali nima drugega dekleta?

Tatjana je bila pri učenju vedno v tanki obleki, v ozkem krilu in s kratkimi rokavi. Prsi so ji pognale kot popki in telo ji je dobivalo ženske oblike.

Čuden strah je objel Marka, ko jo je gledal. Bal se je za njo.

Leto se je bližalo h koncu in matura je bila pred vrati. Marko se je ni bal. Obvladal je snov in brezskrbno hodil h Kraševčevim.

Tatjana je prinesla zadnjo grško nalogo. Dolinar je celo pred razredom omenil, da se je poboljšala. Sedela sta z Markom na vrtu v zaraščeni uti in gledala napake.

»Zdelam, Marko,« je veselo omenila.

Marku je padla skrb z ramen. Ni se sicer dosti bal, ker je Dolinar zaradi matere ne bi vrgel. Pa le. Sedaj je brez skrbi.

»Zdaj boš začela s počitnicami,« je menil Marko.

»Ti moraš prihajati kakor do zdaj. Z mamó sva o tem govorili.«

»Z mamó sta govorili?«

Prijela ga je za roko. Razumela sta se. Prvikrat jo je objel. Dolgo sta ostala v nemem poljubu. Ko je Marko odšel, je ostala Tatjana v uti in zrla predse. Sklenila je roke in naslonila glavo v zelenje, ki je sililo v uto:

»Marko, Marko!«

Zvečer, ko je šla spat, je prišla k materi. Komaj je zadržala solze. Mati je opazila hčerkinó zadrego.

»No, Tatjana?«

»Mama, Marka ljubim.«

Topolovec je bil velika vas s cerkvijo, s farofom, s šolo, s prosvetnim domom, pošto in s tremi gostilnami. Nekaj na pol gosposkih hiš bogatih trgovcev je raslo med nizkimi kočami. Ljudje v Topolovcu so bili dobri, pobožni in delavni.

Poleg plebanuša in kaplana je živel v vasi že od nekdaj upokojeni duhovnik Benkovič. Trije duhovni pastirji so torej skrbeli in pasli v Topolovcu svoje ovčice.

Kmalu po svojem prihodu se je kaplan Mesarič vživel v svoj poklic in od Topolovca bi se težko ločil. Bil je vihrave narave, nič izbirčen v besedah in to je pri ljudstvu vzbujalo mnogo zabave. Kako je bilo drugače pri

njem, če je šel skozi vas, kot pri prejšnjih kaplanih, ki so hodili tihi po cesti ali pa so presedeli vse lepe dneve in večere na farofu.

Mesarič je bil pravo nasprotje starokopitnega mišljenja, da mora biti duhovnik zavrt v oblake in nedostopen preprostemu človeku. Človek je človek, kaj bi to!

S plebanušem, ki je bil tiha, blaga duša, sta se dobro razumela. Rad je imel plebanuš tega močnega, preprostega fanta, ki se ni zbal nobenega dela. Spore, ki so jih imeli plebanuši s histeričnim upokojencem Benkovičem že od nekdaj, je uredil kaplan Mesarič. Niti za list, ki ga je iz dolgega časa Benkovič urejeval in pisal ter napadal kaplana, se ni zmenil. Izmislil si je celo, da je po fari priporočal druge krščanske liste.

Plebanuš je živel mirno in se smejal kaplanu, ki se ni bal nikogar. Mnogo stvari je v cerkvi spremenil kaplan. Najrajši se je družil s preprostimi ljudmi, dražil dekleta in kadil zvečer s fanti na vasi.

Kaplan je hodil tudi mnogokrat na pošto, da je pogledal časopise. Benkovičev »Domobran« je padal, a drugi listi so vidno naraščali. Prižnica je imela uspeh.

Kaplan je bil dobre volje ter se je dolgo šalil s staro poštarico. Ljudje so prinašali pisma in kaplan je vsakemu privoščil besedo za šalo.

»Kaj bi tak starokopitnež, ki bi že moral davno umolkneti«, je pripovedoval Mesarič poštarici. Ni mu pritrdila, ker se je bala, da bi zvedel Benkovič, s katerim je itak imela posla vsak dan.

Na večer prihiti s pismom Smolkova Roza. Vsa iz sebe je pritekla na pošto. Malo je manjkalo, da ni odrinila kaplana pri odprtem oknu. Dolge, svetle kite so ji segale do pasu.

»Gospa, nisem prepozna?« je govorila v sapi.

»Ne, ne! Bi mnogo zamudila, Roza?«

»Tako — bi!«

Obe sta se smejali.

»Kdaj pa končate šolo?« jo je zopet vprašala gospa.

»Čez mesec«, je odgovorila in ne da bi pogledala kaplana, je odhitela s pošte.

Kaplan jo je opazoval, ko je stala pri njem.

»Ni to Smolkova, gospa?«

»Je! V meščansko hodi v Lendavi, pa pride vsako soboto domov. To bi že lahko vedeli.«

»Brata poznam, dober učitelj grščine je. Dekleta ga imajo rade.« Kaplan je to živo pripovedoval.

»Tudi Rozin fant je v Mariboru.«

»Kaj pravite, že ima fanta!«

»Trojokovega«, se je smejala.

»A? Saj ga poznam, v Alojzijevišču je.«

»Nič več! S Smolkovim stanujeta skupaj.«

»Ja, sedaj sta že sorodnika.«

Nekaj pozneje je prišla žena bogatega kmeta Ošlaja k poštarici vsa obložena s kiselakom, mlekom in mastjo. Poštarica se je čudila. Ni vedela, kam bi kaj postavila in kako bi se Ošlajeви zahvalila. Zvečer, ko se je vrnil njen mož iz šole, mu je povedala novico. Namršil je samo obrvi in molčal.

Drugega dne je prišla pošta kot po navadi. Časopisi so ta teden zopet narasli. Benkovič je prišel slabe volje. Videl je, da mu kaplan dela zgago. Pogledal je naslove in težko mu je bilo za naročnike, ki so pustili »Domobran« in naročali druge liste.

Med pošto je našel tudi brezbožni list »Ljudstvo«. Kri mu je zavrela. Trepetal je od razburjenja. Dobival ga je pek Hujbar. To je sedaj kaplanovo delo! Naj pogleda. Satan je zasejal seme na njivo, kjer ni bilo niti ene ljulke. Edini list, ki bi obvaroval Topolovec pred pogubo, je »Domobran«, tako je Benkovič že davno rekel. Pridigoval je poštarici, kakor da bi bila ona kriva.

Benkovič je spravil »Ljudstvo«, češ da bo list peku sam izročil. Poklical je poštarico v sosednjo sobo.

»Ošlaj je šel k vojakom. Starši bi ga radi obvarovali pred ženskami, ki se mu obešajo okrog vratu. Saj razumete, Kološeva —«. Pristavil je tiho: »Če ji bo kaj pisal ali ona njemu, izročite pismo meni.« Smehljaj se je Benkovič, a tudi poštarica je razumela obisk in darilo Ošlajeve.

»Slišite gospa«, se je spomnil Benkovič. »Kaj sem že mislil povedati. A ja. Trojok, oni mali študent, je šel iz Alojzijevišča.«

Poštarica je pritrdila.

»Če bo komu drugemu pisal kot domačim, je tudi boljše, da zadržite. V zavod naj se vrne!«

Benkovič se je nasmehnil. Bil je zadovoljen, da je opravil. Toliko skrbi in težav ima s svojimi ovčicami in zdaj še kaplan podira, kar je on toliko let gradil.

Benkovič je šel domov in stiskal k sebi pekovo »Ljudstvo«. Koval je članek o Mesariču in mislil, kako bi peka pridobil za »Domobrana«.

Pozval je Hujbara k sebi. Hujbar je bil prepričan, da bo z Benkovičem naredil kupčijo s pecivom ali kruhom. Zagledal pa je pred upokojencem svoje »Ljudstvo«. Prebledel je. Ni bila to ne jeza ne strah. Nekaj je drhtelo v njem in ni mogel trezno misliti.

Benkovič se je smehljajal.

»Hujbar, saj ti si vernik, otroke imaš, ženo, ne rečem nič.«

»Ampak jaz rečem, gospod Benkovič, tu imate moj list. Tega si pač moram vzeti.« Hujbar je vzel list z mize, kar Benkovič ni pričakoval.

»Zato sem te poklical. Vernik si, pa pustiš satanu, da te zastruplja.«

»Z bogom, gospod Benkovič, če boste potrebovali kruha ali kaj takega, mi kar povejte.«

Benkovič je ostal osramočen. Hujbar je bil med svetom. Pokvaril se je. Taki so pogibel za njegovo ljudstvo. Tuje ideje vtihotapljajo iz pregrešnega, razuzdanega sveta, ki razjedajo kraljestvo božje na zemlji z vsakim dnem.

Zvečer so dobile vse trgovine in gostilne Benkovičev dopis, katerega so morale podpisati.

Benkovič je prepovedal sprejemati kruh in zemlje od Hujbara, ker je bil naročen na brezbožni list. Streti je treba človeka, če kljubuje opominu božjemu.

Tak dopis je priromal tudi k Viragovim, kjer je bila gostilna. Nekaj pivcev je sedelo v mračni sobi, zunaj pod trsjem pa so za pogrnjeno mizo bili lendavski advokat Sernec, Verona in njena mati. Pogovarjali so se in pili črno kavo.

Dopis je vzbudil mnogo smeha.

»Bogat misli postati z ‚Domobranom‘«, je menil advokat. Verona je vrnila list in rekla, da ga ne podpišejo. Čez nekaj trenutkov se pripelje mimo s kolesom kaplan Mesarič. Stara Viragova ga je poklicala.

»Gospod kaplan, niti ne pogledate k nam«, je govorila proti njemu, ko je stopil s kolesa in se bližal družbi. »S prejšnjimi kaplani smo bili boljši prijatelji.«

Predstavila je gospoda, Verona pa je stekla po kavo.

»Gospod kaplan, pri nas še niste bili.«

Izgovarjal se je kaplan zaradi dela in skrbi. Povedali so mu o Benkovičevem dopisu. Sram ga je bilo.

Verona mu je prinesla kavo, sedla k advokatu nasproti kaplana in mehko rekla materi: »Mama, velika čast za nas, ne?«

»Saj ravno pravim, da smo bili z vsemi kaplani boljši prijatelji.«

»Pustite, gospod kaplan«, ga je prehitela Verona, ko se je kaplan hotel nekaj izgovarjati. »Povsod drugje vas je zadosti. Še ponoči niste miren, prav takšen ste kot fant.«

Smejali so se mu, ko je namignila o njegovih pustolovščinah.

»Moj bog, mladost«, je vzdihnila Viragova.

Kaplan se je dobro počutil, ko so tako kramljali. Advokat je bil redko beseden človek in je pretehtal vse, kar je povedal. To je motilo kaplana, ki ni rad mnogo pazil na besede.

»Vi ste študirali v Mariboru, gospod kaplan«, se je spomnila Verona.

»Da!«

»Moja sošolka je bila zaljubljena v vašega prijatelja, s katerim ste hodili.«

»Tudi vi ste študirali v Mariboru?« se je začudil kaplan.

»Tudi, pa sem v četrti padla.«

»Zdaj bi bila že lahko pred maturo, kot Smolkov,« ji je očitala mati.

»Slišal sem, da je talentiran«, je zaobrnil kaplan drugam. »Oprijema se pa idej, ki mu bodo kvarne. Škoda bi ga bilo.«

»On ve, kaj dela, gospod kaplan«, je trdo povedala Verona. V očeh ji je zagorelo in trdo se je oprijela stola. Zardela je, ker jo je bilo sram, da se je izdala. Advokat se je smehljaj, kaplan pa jo je začudeno pogledal.

»Molči Verona«, je popravljala mati. »Gospod kaplan bo bolj vedel.«

Dolgo se je zasedel kaplan in težko mu je bilo, ko se je dvignil. Skoraj je bil že mrak. Verona ga je spremljala do ceste.

»Ne zamerite, gospod kaplan«, je tiho govorila Verona.

»Zaradi Smolkovega?«

»Mhm.«

»Imate kaj med sabo?«

Verona je molčala. S čevljem je obračala kamen v prahu.

»Te dni moram v Maribor. Obiskal bom tudi družino, kjer Smolkov poučuje hčerko. Mu lahko izročim pozdrave?«

Verono je prijelo. Obraz ji je zasijal. Molče je ponudila kaplanu roko in jo stisnila. V očeh ji je bral vse, kajti Mesarič je poznal žensko.

Smolkovega se je pollaščal nemir. Čez nekaj dni bo moral sesti za zeleno mizo. Trojok ni hotel domov, čeprav je bila šola že končana. Roza ni zadnje čase nič pisala in tudi bal se je, ker je šel iz Alojzijevišča. Marko bo doma, on bo že kako uredil. Sam si ni upal ničesar. Ko se je Marko naveličal knjig in Trojokovega kislega obraza, je stopil čez Dravo h Kraševčevim. Trojoku itak ni mogel pomagati. Doma bo že z Rozo obračunal.

Večeri pri Tatjani so bili nekaj najlepšega v njegovem življenju. Magdalenski park je bil ves v cvetju. Hišo gospe Kraševčeve je obdajala visoka ograja. Ozke steze, posute z belim peskom so se križale med gredami, ki so bile polne redkega drevja in žlahtnih rož. Uta, kjer sta vsak večer posedala Marko in Tatjana je bila skrbno urejena.

Tatjana ga je vedno čakala na vrtu. Le, če je bilo slabo vreme, so vsi trije z materjo bili zgoraj v sobi.

Smolkov je šel kot po navadi na vrt. Sonce je zašlo in mestni hrup je pojemal. Šel je po pesku v uto. Čudno se mu je zdelo, da Tatjane ni bilo. A pritekla je takoj za njim.

»Obisk.« Marko je hotel oditi. Za take stvari on ni bil.

»Mama je rekla, da moraš priti.«

V sprejemnici sta ga že čakala gospa Krašovčeva in kaplan Mesarič. Smolkov je obstal kot kip. Ni mogel tega človeka od trenutka, ko je izvedel, da ima odnose s Tatjanino materjo. Saj so imeli tudi drugi bogoslovci za sabo take storije. Lipič in drugi. To ni nič takega. A Mesariča ni mogel, ker je imel opravka z ljudmi, ki so mu bili dragi.

»Rojaka sta«, je prijazno govorila gospa, ko sta si segla v roke. Sedli so. Tatjana je utihnila in čutila, da ni storila prav, ker je ubogala mater in Marku ni povedala, kdo je. Tudi kaplanu ni bilo prav, da je tako uredil stvar. Vedel je, da Marko sluti, kaj se godi med gospo in njim. Pa bilo je prepozno. Kar je, to je. Trčili so in pili. Nerodno je bilo kaplanu, da ni Marko spraševal po novicah iz Topolovca. Saj ni bil že par mesecev doma.

»Trojok stanuje z vami«, je omenil kaplan dobre volje. »Naraščaj nam jemljete.«

»Za bogoslovje jih boste imeli še vedno zadosti«, je rekel Smolkov pikro.

»Vi boste kmalu maturus, Smolkov«, ga je spraševal prisiljeno kaplan.

»Da.«

»Roza vas je prehitela. Ona je že končala.«

Smolkov je dvignil obrvi. Zdelo se mu je, da nekaj tu ni v redu. Kaj če je vtaknil prste vmes kaplan. Smrtno ga je zasovražil.

»Baraba«, je siknil, ko je kaplan gospej in Tatjani nekaj pravil. Njegov smeh ga je dražil, da bi najrajši vstal in šel. Ob misli, da se je kaplan Roze samo dotaknil, je vztrepetal. Tega mu ne bi nikdar odpustil. Kaplan je pil in postajal zgovoren. Z gospo sta se šalila in se dobro počutila. Tatjana pa si zaradi Marka ni mogla najti mesta.

»Da, gospod Smolkov«, se je obrnil kaplan k Marku. »Pozdrave vam moram izročiti. Na Topolovec vas vežejo topli spomini. Ne?«

Smolkov ni mislil, da bi kaplan o njem kaj vedel.

»Ne vem, kaj mislite«, je dejal tiho.

»Viragova Verona vas pozdravlja.«

Smolkov je skočil pokonci, se nagnil čez mizo in udaril kaplana po licu, da je odmevalo od sten. Zaprl je sobo in šel na cesto. Dolgo se je potepal po velikem parku.

Preklinjal je cerkev in boga, čeprav ni bil kriv ne eden ne drugi. Vsemu napraviti konec, vse razgnati. Vsak si naj služi kruh s poštenim delom. Vrelo je v njem in na roki je čutil kaplanovo gladko lice.

Doma je Trojoka zbudil. Zaloputnil je vrata in komaj je prižgal luč, že je vpil nad njim.

»Nazaj v Alojzijevišče, da ne bom imel jaz umazanih rok. Nazaj! Sem te silil, da pustiš zavod, povej?«

Trojok ni vedel, kaj se je zgodilo. Samo prestrašeno je gledal, kako je Marko krilil z rokami ter metal knjige po mizi.

»Rozo si izbij iz glave. Razumeš! Ona ne bo nikdar ljubica kakega kaplana ali plebanuša. Nikdar! Ti me dobro poznaš.« Trojok mu ni upal ničesar odgovoriti. Marko je zmetal obleko s sebe in legel brez besede. Trojoku je bilo težko. Do sedaj mu je bil Marko opora. Zdaj pa je vse izgubljeno.

Marko je že sedel pri knjigi, ko se je Trojok zjutraj zbudil. Ves je bil v učenju in šele, ko se je Trojok oblačil, ga je vzel v pamet.

»Trojok, ne zameri. Neumnosti sem govoril snoči. Kaplan Mesarič je bil pri Kraševčevih, pa mi je ta svinja prinesla pozdrave od Verone.«

Molčala sta.

»Omenil je tebe, da sem te spravil iz Alojzijevišča in zdi se mi tudi, da bo on kriv, ker ti Roza ne piše.«

Trojok ni vedel, kaj bi rekel. Hodil je še k maši in k obhajilu. Smolkov mu o tem ni nikoli omenil. Njegova stvar. Kakor da bi Trojoka udaril po glavi, tako ga je zdaj zadela novica o Mesariču. Ljubil je boga in spoštoval duhovnike, to se je pa tudi njemu gnusilo.

Smolkov je pridno študiral. H Kraševčevim ni smel več. Tatjana je prišla popoldne objokana in mu to povedala. Ostal je doma vse dneve pred maturo. Zdelo se mu je, da na Tatjano ni več tako navezan, kot je mislil. Še potrebe ni čutil, da bi jo videl. Ko sta govorila o materi, se je Marko zasmel. Nikdar še Tatjane ni tako žalil. Ob neki priliki mu je to tudi omenila.

»Ne morem za to, Tatjana. Glej, Dolinar je posveten človek, v šoli je sicer moralist, pa to le za zabavo. Kaplanu je pa morala kruh.«

»Veš, mama pravi, da si ga udaril zaradi onega dekleta, katerega je omenil. Dolgo sta govorila o tem. Zjutraj mi je mama rekla, da me imaš samo za norca. Imaš res drugo dekle?«

»Torej mi več ne verjameš?«

»Verjamem Marko, prav tako te imam rada kot prej. Samo ne žali me zaradi mame. Vse bo spet dobro.«

S Tatjano sta se vsak dan videla. Prišla pa je vedno z isto slutnjo, da bo Marka izgubila.

Matura je šla mimo Marka, da sam ni vedel kako. S Trojokom sta kolo-vratila po ulicah in Marko ni čutil nobene razlike med nezrelim in zrelim človekom. Samo cigareto je lahko nosil v ustih po ulicah.

Dan pred odhodom na počitnice je bil Marko s Tatjano zunaj mesta.

Glavna ovira jima je bila mati. Kalila jima je ljubezen. Marko je bil sedaj prost. V to mesto se ne vrne več. Ob slovesu je objel Tatjano iz na-vade. Jokala je. Izgubila bo Marka za zmeraj. Stisnila mu je glavo k sebi, kakor da se poslavlja in ga ne bo več videla.

Slabe volje je bil Marko, ko sta se ločila v magdalenskem parku. Po-čakal je, da je Tatjana zaprla vrtna vrata. Prižgal si je cigareto in šel v mesto. Prost je bil vsega. Prost žensk, prost šole.

Globoko pod mostom je šumela Drava. Na splavih, ki so pristali v Pristanu, so brlele luči. Čez most je prihitel vlak. Na ulicah se je trlo ljudi.

V Marku je vzklopelo.

»Prost, prost, nobene ženske več!«

(Dalje)

MRTVIM VOJAKOM

IGO GRUDEN

*O reka Visla, daljni tužni Bug,
otožni Narev, tužna reka San,
po vas zdaj teče kri iz smrtnih ran,
od njih izdihnil je moj brat in drug.*

*O daljni reki sredi mirnih strug,
Mozela v solncu in sanjavi Ren,
obe sta mrzli zdaj kot meč jeklen,
do druga čezenj več ne najde drug.*

*O beg vseh rek na sever in na jug,
ki vas do zdaj še ni skalila kri,
na vaših že bregovih smrt preži,
bo name, nate prej planila, drug?*

*O bratje narodov in zemelj vseh,
francoski, nemški, poljski ti vojak:
enak drug drugemu je v smrti vsak
kot trava pod kosó na rosnih tleh.*

VIRAGOVA VERONA

FERDO GODINA

Kaplan Mesarič se je ogibal Viragove hiše. Sram ga je bilo pred samim seboj. Smolkovega je zasovražil, ni mu odpustil sramotnega udarca. Skrbel bo, da mu bo mati odmikala Tatjano. Tuhtal je, kako bi mu odtrgal še Verono. Že dolgo se je pripravljaval in čakal, da se Smolkov vrne. Ljudje bodo s prstom kazali nanj.

Smolkovega pa dolgo ni bilo.

Bogoslovci so se že vrnili. Serec in Lipič sta obiskala Mesariča v »njegovih fari«. Pripovedovanja ni bilo ne konca ne kraja. Popoldne so se odšli kopat. Šli so k dekletom, ki so prale na Muri. Čepeli so v vodi, jim odmikali stole, na katerih so prale. Nato so se skupaj kopali. Škropili so se in vsi trije so pod vodo prijemali dekleta za debela bedra. Semenščnika sta bila spočita in tudi kaplan je bil vedno pripravljen za take neumnosti.

Roza se je kopala s svojo prijateljico Darinko z Lendave doli na produ. Medtem ko sta se mlada semeniščnika premetavala z dekleti v vodi, je kaplan šel doli na pesek. Preveč bi se dal ljudem v zobe. Roza pa je bila iz boljše rodbine in šolano dekle. Tem nihče ne zameri. Sploh je za šolane ljudi morala nekaj drugega kakor za navadnega človeka. Oni že vedo, kaj delajo. Rad bi tudi vedel Mesarič o Marku, kdaj se vrne. Roza ni vedela ničesar.

»Nič ne pišeta«, je dejala, pa takoj zardela. Zmotila se je, ko je mislila tudi na Trojoka. Darinka in kaplan sta se zasmejala, ker sta vedela, kaj Roza misli.

Roza se je obrnila v stran, nagubala čelo in pogledala doli na dekleta in bogoslovca.

»Mene bi bilo sram. Kaj ni za vas to prepovedano?« Kaplan je bil zadet.

»Taka je kot on«, je pomislil. »Ni to taka stvar, človek ne sme vzeti takoj slabo«, je govoril.

Nedostopna se mu je zdela Roza, čeprav je bila še otrok. Kaplan se je poslovil in dal Darinki roko.

»Mi smo pa itak v Topolovcu,« je dejala mirno Roza in ni prijela ponujene kaplanove roke. Kaplan je bil osramočen. Šel je v kopalni obleki po vročem pesku. Dekleti sta gledali za njim in se muzali.

»Takemu bi dala roko, fuj«, je dejala Roza in legla na pesek.

V Mesariču je vrelo, ko je šel s kopanja. Prepričan je bil, da je mala Roza napihnjena zaradi Marka. Gotovo sta ji s Trojokom pisala o vsej njegovi sramoti v mestu.

»Strl ga bom.«

Stopil je k Viragovim. Verona je bila doma. Sedela je pred hišo in nekaj šivala.

»Vi, gospod kaplan?« se je začudila. Šla je proti njemu in mu stisnila roko. Povabila ga je v sobo, ker je bilo že pozno. Kaplanu je bilo prav, da ga ne bi vsak videl, ki bi šel mimo. Ljudje takoj spletejo kaj neumnega.

Pri sladkem likerju sta se jima razvezala jezika. Kaplan je pozabil na neprijetnost pri Muri in pripovedoval z vsem žarom o bogoslovju, o vinu, ki so ga vtihotapili v bogoslovje ob raznih tajnih prireditvah, za katere niso vedeli ne ravnatelj ne profesorji. Bahal se je, da ni nič študiral, a da je delal izpite, kakor da bi teklo olje.

»Slišala sem, da ste pravi ljubimec žensk, ne zamerite«, mu je laskala Verona.

Mesarič je zaslutil, da nekaj ve. Izdati pa se ni hotel. Kot senca ga je spremljal Smolkov. Nikjer ni našel pred njim miru in sumil je pri vsakem človeku, da ve o njegovi sramoti. Zlomil ga bo, mora ga. Osramotiti ga mora pred ljudstvom.

»Ne vem, kaj mislite«, se je smehljaj in čakal, da mu Verona pove resnico.

»Dekleta govorijo samo o vas,« je rekla Verona mirno. Naslonila se je nazaj in si podprla glavo. Poznala je moškega, dvignila obrvi in pogledala kaplana, da se mu je trgalo srce. Verona je bila lepa. Zнала je s svojim strašnim mirom zbuditi pri moškemu strast do blaznosti. Tiho je pristavila, kakor bi ne hotela izdati tega, kar misli:

»Sicer bi vas pa morala razumeti vsaka ženska.«

V mraku je kaplan stisnil pesti, pred očmi se mu je zamajal ves svet, le Verona je sedela mirno in ga gledala, kakor da nima pojma, kaj se godi v njem. Prijel je stol, ga pomaknil v stran in stopil k njej.

»Verona!«

»Gospod kaplan«, je rekla trdo in vstala. Zapeljivo je stala pred njim. Kaplan je sopel in čakal, kaj se bo zgodilo. Čutil je, da bi mu Verona postala lahko blizu, čisto blizu.

»Prižgala bom luč.«

»Ne«, je dahnil kaplan in jo prijel za roke.

»Gospod kaplan, vi me niste razumeli«, je govorila mirno in v njenem glasu ni bilo niti malo strahu.

»Moja morate biti, Verona, moja«, je trepetal in nestrpno iskal nečesa po njenem hrbtu, bokih in prsih. Verona ga je prijela za roko.

»Vi ste duhovnik«, je rekla in se igrala z Mesaričem.

»Jaz sem človek, Verona«, se je izvilo iz njega, in ko je čutil, da ona ni trdovratna, jo je obsul s poljubi in jokal. Veroni se je zastudil. Kakšen je tu. Na prižnici pa grmi in kljubuje pred svetom celo Benkoviču.

Prijel jo je in hotel nekam z njo. Verona se je temu smehljala.

»Gospod kaplan, tu ni postelje«, mu je dejala in čakala, kako bo zdivjal. Res so se napele v njem vse mišice in stisnil jo je k sebi.

»Kje pa je«, je bruhnil in zijal v temo. Čakal je pri vsakem njenem gibu rešitve.

»Čakajte«, je dahnila. Privolila je. Šla je v stransko sobo. Kaplan je stal v temi, nosnice so mu trepetale, čakal je na najmanjši migljaj, da bo užival srečo, pri tem malem, nežnem bitju.

Slišal je, kako je prevrgla blazino in pripravljala posteljo.

»Sem.«

Kaplan je stopil, oprijemajoč se stene, trepetal je in jo poiskal v temi. Stala je in se ni ganila. Toplo pravico je čutil do nje v tem trenutku. Vsak del njenega telesa mu je bil svet. Miloval bi ga do smrti. Vsak dotikljaj z Veroninim telesom ga je obdal z žarom neutešnega koprnenja.

Verona se mu je predala brez strasti.

Spletke, ki jih je koval kaplan Mesarič proti Smolkovemu, so kazale uspeh. Tatjanina mati je dekletu prepovedala stike z Markom. Prepričan je bil, da bo tudi pri Veroni dosegel to, kar namerava, čeprav je zadnjič pozabil

na stvar, zaradi katere je prišel k Viragovim. Odbiti mora Smolkovega, to mora doseči za vsako ceno.

Po prvem intimnem srečanju z Verono se je kaplan spremenil. Ni se več zanimal za druga dekleta. Po večerji, ko je legel, je čutil, da se mu je Verona vtisnila v srce.

Benkovič pa je na to gledal povsem drugače. Pošiljal je kapitlju polne pole obtožb o kaplanu Mesariču. Napel je vse sile, kajti njegov »Domobran« je padal in kapital kopnel. Pokojnina sama mu je bila premajhna za mirno, lepo življenje. Z »Domobranom« bi pa tudi izgubil ugled, ki ga je užival daleč okoli.

Viragova Verona ni postala kaplanu samo orodje proti Marku, kot je v začetku mislil, temveč mu je bila od dne do dne mnogo več. Ko se je izvedelo po Topolovcu, da se je Smolkov vrnil, je postal kaplan ljubosumen kot sedemnajstleten dečko. Benkovič je prisluhnil najmanjšemu dogodku in je vse, kar je bilo v zvezi s kaplanom, obrnil v svoj prid. Škof je klical kaplana na odgovor. Dasi mu je bilo to neprijetno, se je rad peljal v mesto. Po onem dogodku z Verono se mu je razmerje do Kraševčeve ohladilo. Vendar je šel k njej s tihim upanjem in z mržnjo do Marka.

Pogovor pri gospej se je sukal samo o Tatjani in Marku.

»Bom že naredila, da bo prav«, je govorila gospa in se nagnila h kaplanu. »Tudi ženske rade podležejo.«

»Saj! Z drugim fantom ji ga boste izbili najlaže. Škoda Tatjane. On presedi vse dneve pri Veroni.«

Zadovoljen se je vrnil kaplan v Topolovec. V cerkev in šolo mu je bila edina pot. Le redko med tednom je stopil k Viragovim. Na te obiske se je pripravljaval sleherni dan.

Pripovedoval je tam o vseh mogočih stvareh. Toda Verona mu je ostala nedostopna. Nikdar mu ni dala več prilike, da bi se kakorkoli približal. Če je bil pri Viragovih tudi advokat Sernec, se Verona od njega ni premaknila in je prezrla kaplana pri vsaki priliki. Bolelo je to Mesariča in čakal je priložnosti, da bi ji očital njeno vedenje.

Nekega večera se je dolgo zasedel pri Viragovih. Verona si je dala opraviti v kuhinji in pustila kaplana z materjo. Mati jo je poklicala, ko se je kaplan poslavljal.

»Nekaj vam moram povedati, Verona«, je sramežljivo dejal kaplan.

»Meni?« se je čudila. Spremila ga je do ceste.

»Tako čudni ste postali.«

»Ne vem.«

»Smolkov se je vrnil!«

»Gospod kaplan«, ga je prekinila. »Vi nimate pri meni nobenih pravic, tudi če sem se z vami spozabila. Ne bom tajila Smolkovemu.«

Kaplan je utihnil. Še povedala mu bo. Poskusil je še s poslednjim.

»Dekleta ima v Mariboru!«

Zaprla je dverice in šla v hišo. Kaplan si je grizel ustnice in sikal predse. Dopovedoval si je, da mu ni do Verone. Če jo ima Smolkov, naj jo ima, saj je itak advokatova priležnica.

Vestno se je pripravljala kaplan na pridigo, s katero je mislil Smolkovega razgaliti pred ljudmi. Brezbožnik je in nečistnik. S prsti bodo kazali ljudje nanj in tudi doma mu ne bo več obstanka.

Benkovičev kuhar je imel rad fante. Ves denar, ki ga je prislužil, jim je razdal za večere. Zadnje čase pa je šlo Benkoviču slabo. »Domobran« ni več šel, denarja je primanjkovalo in tudi kuharju je šlo težko. Fantje so se mu umaknili, le sosedov Pali je še hodil k njemu, kadar je bil lačen.

»Slišite, Pišta, ne pridem več. Denarja nimam, nekam moram na delo.«

Pišta se je ustrašil, spustil žlico iz roke in skočil k Paliju.

»Ne smeš, Pali.«

»Moram, če nimam denarja. Živeti moram«, je vztrajal Pali.

Molčala sta. Pišta je premišljeval in kuhal. Ne, ne sme proč. Potegnil je lonec z ognja in oba sta šla v Benkovičevo sobo iskat denar. Benkovič se je mudil nekje na vasi.

Iskala sta po vseh predalih, kjer je Benkovič hranil denar, ki je prišel od naročnikov. Vse je bilo zaprašeno in niti duha niti sluha ni bilo o denarju. Slabe čase je doživljal »Domobran«.

Pišta je odpiral omare, Pali pa je brskal po mizi. Na vrhu knjig, čisto zadaj, je ležalo pet, šest pisem. Pogledal je naslov kar tako, pa se je potuhnil in potisnil vsa pisma v žep. Bila so Ošlajeva, ki jih je pisal Kološevi.

Zato se je Ošlaj pritoževal fantom, da mu Kološeva nikdar ne piše! Spraševal jih je od vojakov, če ima drugega fanta. Kološeva je pa jokala, ker se ji fant ni oglasil niti s karto. Stvar je bila jasna. Vesel je bil, kot če bi našel denar. Še je brskal med papirji.

»Pali«, je vzkliknil Pišta. Na oknu je dobil denar. Bil je na knjigi, v kateri je imel Benkovič račune. Imel ga je pripravljenega za tiskarno.

Paliju so se zasvetile oči. Uredila sta razmetane knjige in kramljala v kuhinji.

»Vsega ti ne dam. Gospod bo opazil.«

»Že dolgo mi nisi ničesar dal. Če mi ne daš vsega, ne pridem več«, je dejal Pali veselo.

Pišta se je bal, kako se bo pred Benkovičem izgovoril. Smrkovec!

Vesel je bil Pali, ko je šel domov. Ne samo denarja, tudi pisem se je veselil, da je skočil čez stopnice in bi se skoraj zaletel v Benkoviča, ki se je vrnil. Nahrulil ga je, da se je Pali potegnil v ogrado in stekel domov.

Zvečer so pri Paliju v hlevu fantje pili in se norčevali iz Benkoviča in kuharja. Zapravljali so imovino umirajočega »Domobrana«. Brali so pisma, med katerimi so našli dve Rozini. Pisala je Trojoku!

»Topolovec se prebuja in želi, da bi se kmalu, kmalu vrnil«, tako je pisala Roza. Smeh je bil v hlevu, da so teleta skočila k jaslom in preplašeno zrla na razgrajajoče smrkovce. Nekateri so moleli noge kvišku, drugi so ležali na trebuhu, tretji so se po riti pokali, da jih je vsa živina gledala in migala z ušesi. Pali je končno vendar prišel k sebi. Tudi Rozi morajo vrniti. A nihče ji ni hotel dati pisem, še manj ji povedati, kje jih je dobil, kajti razmerja s Pištijem se je vsak sramoval. Nekomu je prišlo na misel, da bi Rozina pisma izročili Marku. To bi bilo najboljšje.

Smolkov si je predstavljal počitnice veliko lepše. Za ženskami ne bo več lazil. Počival bo, dokler ne pride jesen.

Pa obrnilo se je drugače. Trojok je bil vedno pri njem, molče je sedel v kotu in čakal, kdaj se bo kaj spremenilo. Doma ni z njim nihče govoril, le brat Laci ga je včasih vprašal, če je lačen, drugi se niso brigali zanj.

Še ko je bil Trojok v mestu, je poklical Benkovič Trojokovo mater. Grajal je sina. Rekel je, da ga je spravila s poti slaba tovarišija in ženske. Otrok je še, pa se že s tem ukvarja. Doma so bili zaradi tega razen brata vsi nasajeni.

Tudi Roza se je zdela Trojoku drugačna. Komaj, da sta se pozdravila. Tuja mu je bila.

»Vrag naj vzame ženske«, se je jezil Marko, in Trojoku je upadal pogum.

»Ne vem kaj je, še pogledala me ni«, je tožil Trojok.

»Kaplan je vmes«, je pomislil Marko, Trojoku pa ni ničesar rekel. Sedela sta v temi. Roza jima je prinesla luč, da bi večerjala.

»Roza«, je ustavil sestro Marko, ko je hotela zopet iz sobe. »Nekaj med nami ni prav, zakaj to?«

»Kaj«, je začudeno vprašala Roza.

»Prej smo bili drugače. S kaplanom si imela neke pogovore, so mi rekli fantje.«

Roza je vzkipela.

»Sram te bodi!« Zaloputnila je vrata in šla.

Fanta sta molčala. Kaj vraga je to. Nekaj časa sta sedela pri luči, ko pokliče Marka Pali. Rad bi govoril z njim na samem.

Trojok je ostal sključen v sobi. Roza ga ne mara več.

Čemu jo ljubi? Kaj mu ne da miru ponoči in podnevi? Saj bi bilo brez tega tudi dobro. Zaradi nje je že toliko trpel doma. Zakaj si človek ljubezni ne more iztrgati iz srca. Bratje in sestre ne poznajo teh bojov. Delo jim vse to trga iz srca. Prav je, da ga sovražijo.

Marko je bil radoveden, kaj mu bo Pali povedal. Tako ga še ni prišel klicat nihče, čeprav je bil Marko z dečki mnogokrat na vasi.

»Pri Benkoviču sem vzel Rozina pisma. Stari jih je imel na mizi. Saj jih ti daš Rozi ali Trojoku? Jaz ne bi rad.«

Marku se je posvetilo. Zato ni bilo glasu od Roze. Bog ve, kje so Trojokova pisma? Stari je poštarico pregovoril. Svinja.

Stisnila sta si roke in Pali je šel vesel od Smolkovega. Marko je poiskal Rozo, peljal jo je v sobo, kjer je premišljeval svojo usodo Trojok. Prijel je sestro za roko.

»Roza, midva s Trojokom sva ti delala krivico.«

Trojok ga je začuden pogledal.

»Čakaj, Trojok, ti nič ne veš. Tvoja pisma, Roza, je poštarica zadržala in dala Benkoviču. Čakaj, saj ni taka stvar. Fantje so mu jih vzeli. Sam bog, da smo jih dobili. Torej Roza, smo zopet prijatelji?«

Roza je zardela in pograbila pisma.

»Ne«, je dejal Marko. »Trojoku si pisala.«

Marko je dal pisma Trojoku, ki se je talil od sreče. Tudi Roza je bila srečna.

»Tjaš, ne smeš jih tu brati, če mi jih že ne vrnete.«

Vsi trije so bili zadovoljni. Marko je iz šale preklinjal Benkoviča, jezil se na kaplana, Roza in Trojok pa sta bila po dolgem času spet vesela. Roza ni dala, da bi Marko naznanil poštarico. Izvedelo bi se, da ima že fanta.

Marko se je po tem dogodku počutil mnogo bolje. Trojoku sam ni mogel pomagati. Pri njegovih domačih je bil Marko še bolj zasovražen kot Tjaš sam.

Smolkovi so bili premožna družina, zato so imeli težake, da so opravili vse delo. Marku ni bilo treba delati. Starejši Markov brat pa je vodil gospodarstvo.

Marku se je začelo tožiti po Tatjani. Nekaj kartic sta si pisala, a samo pozdrave. Marko je pisal njeni prijateljici, Tatjani na dom ni smel pisati.

Začel je premišljevati o dekletu. Večkrat se je namenil, da bi ji pisal pismo. Povedal bi ji, da bi jo že rad videl, da bi se pogovorila o tem in onem. Prišlo je to nenadoma, potem ga je pa zopet minilo. Včasih si je celo mislil, da ima že drugega. Ne, tega ne bi smela storiti. Od Tatjane so začela prihajati dolga pisma. Tožila je, da jo mati nadleguje. Nato pa — kakor bi odrezal — ni bilo več glasu od Tatjane.

Dan po večeru, ko so se fantje pri Paliju v hlevu napili, so prišli po Palija orožniki. Benkovič ga je naznanil.

Komaj na večer je Benkovič opazil, da mu je zmanjkal denar. Poklical je Pišta, ki se je naredil nedolžnega. Poznal je Benkovič njegove muhe.

Pišča se je začudil in pomislil, ali ni mogoče veter odnesel denarja pod posteljo? Skočil je po metlo in pometal izpod nje. Ko se je pripognil, mu

je Benkovič iztrgal metlo iz rok in ga mlatil po riti. Denarja pa le ni bilo. Drugega dne je naznanil zadevo orožnikom in osumil Palijsa.

Pali je romal na orožniško postajo. Bil je tepen kot snop. Tri dni je poležaval na trdem podu in se otepal stenic. Izpustili so ga, ne da bi izvedeli, kam je veter odnesel denar.

Ves zbit je ležal zvečer Pali na žoli v hlevu. Prišli so k njemu fantje. Tuhtali so, kako bi stvar z Benkovičem najlepše uredili.

»Razbijmo mu okna, prekletemu starcu.«

Pomislili so.

Da, to bi bilo najprimerneje. Od navdušenja so poskakali pokoncu in tudi Palijsa so minile bolečine. Gnojišče za Palijsovo hišo je bilo obdano z debelim kamenjem. Pali jih je spomnil na to. Nabrali so kamenje v predpasnike in počakali, da so šli ljudje z ulic.

Sedeli so pri Palijsu in komaj čakali na trenutek, ko bodo zapokala okna.

»Smrdi ko vrag to kamenje«, je eden zabrundal. Počili so v smeh. Na vas je legal mir. Šli so čez cesto.

Prvi je vrgel Pali. Nato je pokalo kamenje, da so se šipe z žvenketom sipale na vrt. Nekaj trenutkov je trajalo, pa je bila Benkovičeva soba brez šip.

Po Topolovcu se je izvedelo že zgodaj zjutraj. Ljudje so imeli v mislih Palijsa in njegove pajdaše. Benkovič pa je zvrnil krivdo na politične sovražnike edino pravovernega »Domobrana«. Sporočil je tako kapitlju. Kaplan Mesarič je moral v nekaj dneh zapustiti Topolovec. Bil je prestavljen v gore.

To je plebanuša potrlo, kajti kaplan je bil drugače dober duhovni pastir. Bog ve, kako pokveko bo dobil v prihodnje.

Šele sedaj je čutil kaplan, kaj je bil zanj Topolovec. Nekaj hiš je obiskal pred odhodom. Solze so tekale povsod. Bi šel še k Viragovim?

»Ne, tja ne grem.« Pa vendar, če se je Verona spremenila. Nikoli je ni videl s Smolkovim. Pri njej je preživel najlepše trenutke v Topolovcu. Vleklo ga je tja z nedopovedljivo silo.

Verona se mu je skrila. Kaplan ni vprašal po njej. Preveč bi se ponižal. Žal mu je bilo, da je sploh šel. Ona se kje vlačila, on pa hodi za njo. Smolkov bo ostal nemaščevan. Še nedelje ne sme počakati, da bi obračunal na prižnici z njim. Fantje so zapeli pred Viragovo hišo. Zdelo se mu je, da se norčujejo z njega. Čimprej iz Topolovca!

Verona je prišla zapirat skedenjska vrata. Kar tako samo, da bi šla k cesti. Kaplan je odšel in mogoče je med fanti Marko.

Fantje so nekaj v šali govorili in ona je odgovarjala. V temi pa ni opazila, da je med njimi tudi Smolkov. Šele ko je eden namignil, da jo Marko kliče, je vedela, da je tu. Šla je k njim.

»Knjigo imaš še pri meni«, si je pomagala iz zadrege.

Marko bi se najrajši obrnil in šel domov. Pa se ni maral osmešiti pred fanti. Šel je z Verono. Gorelo je v njem. Fantje so za njima vpili in se šalili.

V sobi je prižgala luč in ga molče gledala, kot nekoč v mestu, ko ga je obiskala. Mir.

»Ali ne bo že konec tega najinega srečavanja«, se je premaknil Marko. Niti sence toplote ni v njem. Ne bo ga imela nikdar več.

»Ti me ne moreš, ker hodim s Sernecem?«

Molčala sta.

»Nekoč si mi pravil o svobodni ljubezni. Se spominjaš? Sedaj dokazuješ, da si govoril takrat z mladeniškim zanosom, ki ni bil vreden niti počenega groša. O vsem si govoril, o ljudeh, o življenju, o zatiranih, sedaj pa molčiš kot grob. Življenje, ki ga nisi poznal, te je spremenilo. Oba je spremenilo, Marko, tudi ti si ljubil in si kljub temu imel mene. Meni pa zameriš.«

Marku je vstala pred očmi Tatjana. Tatjana! Kaj bi dal, da bi jo videl samo za trenutek. Niti sence laži in nezaupanja ni bilo med njima. Pa zdaj je ni več. Verona je opazila, da ga je prišlo.

»Kaj hočeš?« jo je nestrpno vprašal.

»Ljubim te že od nekdaj«, je vzkipela Verona. »Rotim te, Marko, najina pota se ne smejo več križati. Grešila sem, priznam. Ne vem, zakaj sem to storila! — Kako otročje si ravnal z mano potem, ko si mi odprl oči ter si me peljal v življenje. Marko, jaz sem bila prepuščena sama sebi, tu, med temi strašnimi polji, sama, in ti me poznaš. Odpusti mi. — Čutim, da si postal moški, čutim, da bom srečna pri tebi in da bom samo tvoja! Prisegam ti.« Izmučila se je. »Tega še nisem nikdar nikomur obljubila. — Smrt ali življenje s Teboj! Druge rešitve ni«, je tiho pristavila, kot da bi končala s povestjo.

»Si se vdala Sernecu?«

»Sem.«

»Pa kaplanu?«

Molčala je. Sram jo je bilo. »Tudi!« je zajokala. Marko je stisnil pesti.

»Sovražim te. Kot sluza si. Daleč si padla. Daj mi knjigo.«

Verona je jokala. Marko pa se je obrnil in šel.

Fantov ni bilo več na križpotju. Marko je bil razburjen. Šel je spat.

Zgodaj zjutraj ga je zbudila Roza. V strahu se je sklonila k Marku in ga klicala.

»Verona je spila lizol. Sernec jo je na pol mrtvo odpeljal v Maribor.«

Marko je skočil pokoncu.

»Ljudje pravijo, da je zavoljo tebe —«

Smolkov tega ni pričakoval. Sinoči je mislil, da Verona išče z grožnjo zopet zblizanja. Verona ga je resnično ljubila. Bog!

(Dalje)

»Jaz si bom našel kaj drugega. Marija je bila prestara zame«, je dejal Blaž in izpregel kobilu.

»Naj ga ima rada«, je še pristavil Peter, »orati pa le ne zna!«

»Meni se zdi, da imam te ljubezni zadosti«, je nadaljeval. »Z ženskami sem opravil!«

Med dežjem sta se napotila domov in v mnogih opravkih večera je Peter pozabil na Marijo. Ko so pri večerji govorili o njej in njenem ženinu, ga je še samo rahlo streslo...

Zvečer, tiste minute, ko človek pada v spanje, je pa videl Peter pred seboj same njive. Rahla, črna prst je bila na njih in toliko jih je bilo, da so zakrile vse njegove misli. Danes se ni spomnil na vojsko, ne na potovanja, ki jih je hotel napraviti; še na srečo ni pomislil, niti ne na Mlačane, ki jih je še vedno sovražil. Spomnil se ni na Marijo, niti na njenega ženina, ki mu je vendar pripravil bridko uro. Kazalo je, da so samo njive, oranje in setev tisto, kar je najbolj resnično v njegovi mladosti in da polje zdravi vse tegobe njegovih mladih let. Na teh njivah je videl očeta in Blaža, kako sejeta, videl je Dolnovega strica in Tineta, Grahovarjevega Lovreta in mnogo drugih. In Peter je sejal z njimi, sejal kakor vsi drugi, čisto tako kakor oče, s katerim se je v daljavi na prečuden način spajal, da sta bila kakor eden. Oče je hodil s tistimi počasnimi koraki, z umerjenimi kretnjami je segal v sejalnico, kakor bi nikdar ne nosil puške in ležal v strelskih jarkih. Tudi Peter je hodil tako in žito je sulo tudi z njegove dlani enakomerno v razore...

VIRAGOVA VERONA

FERDO GODINA

Nedeljska pridiga upokojenca Benkoviča je ostala ljudem v spominu. Ker kaplana ni bilo, si je sprosil pri plebanušu pridigo pred veliko mašo. Ljudje so bili še pod vtisom zadnjih dogodkov v Topolovcu. Z veliko radovednostjo so pričakovali, kaj bo povedal o svojih razbitih oknih, o Viragovi Veroni in o kaplanu, za katerega so vedeli, da sta bila v neprestanih bojih.

Prišel je z velikim kamnom. Ljudje so se muzali. Dal ga je poleg knjige in začel govoriti.

Po dolgem času je zopet triumfiral. Pri takih govorih je imel že dalj časa histerične napade. Besnel je, krilil z rokami, težko dihal, a v mislih je imel vedno svoj »Domobran« in kopnečo naročnino.

Skozi poslikana okna je sijalo sonce. Benkovič je stal na prižnici ves ožarjen in spremenjen.

»Ti si kriva in samo ti, mati, da svoje dete nisi vzgojila tako, kot ti zapoveduje cerkev. Kaj ti bo rekel sin človekov na sodni dan? ,Poberi se izpred

mene tja, kjer je jok in škripanje z zobmi. Pogubila si svoje lastno dete. Grešilo je v nečistem grehu in ga nisi pokarala. Opuščalo je sveto mašo in ga nisi opomnila. Šlo je v svet in se izneverilo bogu. Ti, mati, nosiš težko krivdo za svoje dete.' In oče! Vdajaš se pijanosti, drugim ženskam, preklinjaš...«

Cerkev je trepetala v strahu božjem. Ko je govoril o sovraštvu, je vzdignil kamen, ki so mu ga fantje vrgli skozi okno.

»Ljubite svoje sovražnike. Glejte, jaz poljubljam kamen, ki je bil namenjen meni.«

Ljudje so jokali in strmeli v pravega svetnika. Le fantje so se zadaj smejali, ker so vedeli, da je kamen s Palijevega gnoja.

Popoldne so govorili v Topolovcu samo o Benkovičevi pridigi.

Trojok je zbežal zdoma. Oče ga je hotel pretepsti, mati je na glas jokala, 'Sin ji je šel in se je pogubil.'

Marko ni vedel, kaj bi ukrenil. Od dneva, ko se je Verona zastrepila, ni šel več nikamor. Tako slabih počitnic še ni imel. Sameval je doma. Kaj more on pri Trojokovih!

Za Trojokom je prišel njegov brat Laci. Tako ne more več dalje. Šli so vsi trije k Trojokovim, da končajo s stvarjo, če bo le mogoče. Ko so prišli v sobo, so vsi domači molčali. Prejšnja leta so imeli Trojokovi Marka radi.

Tu in tam je oče trdo rekel:

»Tudi ti si kriv, Marko, da je šel s pota.«

»Kako s pota«, se je začudil Marko. »Saj hodi k maši in k obhajilu prav tako kot v Alojzijevišču. Če je pa šel ven, moj bog, saj ne bo šel živ v zemljo. Bolje pa je, da je zunaj, kot pa da bi bil tak kot Mesarič, ne, oče Trojok?«

»Kaj pa, oče!« je govoril Laci. »Saj ste jih zadnjič sami videli, kaj so delali z dekleti pri Muri. Pa k Viragovim kaplan tudi ni hodil kar tako. Vem, fantje so poslušali pod oknom.«

Molk je nastal v sobi. To je bila resnica. Mati je nehavala z jokom. Vedela je za to. Oče je tudi popuščal. Dokazov je mnogo. Resnični so, vsak jih lahko prime, še oče Trojok.

Vse popoldne so govorili in nazadnje so se nekako pomirili. Marko je čutil, da je Benkovič čudovito premaknil ljudi. Ostal je zmagovalec s svojim »Domobranom«.

»Bo že sčasoma, ko bodo videli, da ni drugega izhoda«, je menil Marko, ko so šli vsi trije zadovoljni od Trojokovih. Laci je zavil v vas. Onadva sta pa šla k Smolkovim.

V ogrado sta legla pod jablane. Govorila sta o Benkoviču in o kaplanu.

Roza jima je prinesla z maslom namazan kruh. Jedli so vsi trije in dobra volja se je vrnila. Marko se je spravil nad Trojoka.

»Trojok, jaz te ne razumem. To gnusobo vidiš in prevejanost, pa veruješ, hodiš k maši, pa vse to.«

»Verujem v boga. Sramujem se pa tega.«

»Pusti, Marko«, je hitela Roza. »Samo da sta pri Trojokovih dobro opravila. Boš vsaj imel mir, Tjaš, ne?«

Marko ni več nadlegoval Trojoka, ker je videl, da ne bi bilo prav Rozi. Pogovarjali so se brezskrbno, dokler ni zašlo sonce.

Toliko neprespanih noči je šlo mimo Marka. Zbegan in sam je bil po onem dogodku z Verono. Verona je čudovita ženska. Nikamor ni šel in niti Roze ni vprašal, če je živa ali mrtva.

Tatjane ne bi rad izgubil. Ne, ne! Videl jo je včasih ponoči, kako sedi pred njim, kako nerada išče po grškem berilu nepravilnih glagolov, kako pazi na vsako njegovo besedo, ki ni v zvezi z učenjem. Kolikokrat bi jo rad tedaj objel, ne da bi vedel zakaj.

Vstal je, sklenil roke k molitvi, trepetal in šepetal stenam: »Tatjana, Tatjana, ti moja sladka mala, kje si?«

No, zdaj ima hudiča. »Nobene ženske več!« Ko se je poslavljal od nje, se je delal mrzlega. Še jokala je, na to ni smel pomisliti. Trpel je.

Trojok ni prišel več tako pogosto. Doma se je mnogo spremenilo. Marko ni bil zadnje čase dostopen za nikogar. Če sta kaj govorila s Trojokom, si je želel edino, da odide iz Topolovca. Vrag naj vzame ljudi in ves svet!

»O Tatjani ti bom pisal«, mu je dejal nekoč Trojok.

»Ne!« je vzkipeł Marko.

Ko je Trojok šel, mu je bilo žal, da je tako rekel. Pa upal je, da mu bo čas vrnil duševni mir.

Zganil se je, ko je slišal poštarja, kako je poklical njegovo ime. Prepričan je bil, da je pismo iz Maribora.

Roza se je odzvala in stekla po pismo, on je pa hitro vzel knjigo, jo odprl in se delal, kakor da je zatopljen v branje. Roza je prihitela v eni sapi v sobo.

»Iz Maribora je. Zdaj se ne boš več kisal.«

Takoj pridite v Maribor zaradi Tatjane...

mati

Kaj je ženska moškemu, če bi ona vedela! Mirni, resni Marko je postal pravo dete. Premetaval je knjige, prinesel kovčeg, zlagal obleko v njega, se spotoma oblačil, se smejal pred ogledalom. Da, vse je počenjal od veselja. Samo Tatjano je imel pred očmi.

»Mater je omehčala.«

Ko pa se je spomnil, da ne sme zamuditi doma niti minute, če hoče priti na opoldanski vlak, je pustil vse in hitel po bližnjicah na vlak.

Čim bolj se je bližal Mariboru, tem bolj se mu je vsiljevala v misli Verona. Žal mu je bilo, da ni stopil k Viragovim. Povedal bi jim, da gre v mesto.

Ah, pa kaj bi mu rekli. On je kriv nesreče. Naj rajši Verona popravi, ko ozdravi. Pogledati jo pa mora. Ljubil jo je nekoč in ona je to storila zaradi njega.

Hotel je, da bi bili zdaj vsi ljudje zadovoljni. Ne sovraštva, ne bolečine! Saj je življenje mnogo lepše v miru in ljubezni. Koliko sonca in sreče je tako.

Marko ni šel na svoje stanovanje. Kaj bi sedaj. Vsaka minuta mu je bila draga. Mislil je, kaj bo rekel Tatjani, kaj gospej. Ko pa je stopal čez magdalenski park, si je želel, da bi bila Kraševčeva vila še daleč.

Gospa ga je sprejela bleda in shujšana. Kaj je s Tatjano! Zbolelo ga je. Nekaj se je zgodilo. Kraševčeva mu je stisnila roko. Obraz se ji je zjasnil.

»Najhujše je prebolela. Gospod Smolkov, kriva sem bila jaz, da sem jo pretrdo prijela zaradi vas. Šlo ji je tako k srcu, da smo se bali najhujšega. Tudi tistega neprijetnega srečanja z Mesaričem sem bila sama kriva. Oprostite mi.«

Molčala je. Torej je Tatjana bolna, prej niti pomislil ni na to.

»Ne bo se kaj takega zgodilo nikdar več.«

Marko jo je pogledal. Razumel jo je.

»Njega ni več v Topolovcu.«

»Ne govorite o njem. Moj otrok mi je vse na svetu. Gospod Marko, grem, da pripravim Tatjano na vaš приход. Ne smemo prenašlo.«

Marko je štel minute. Življenje bi dal, samo da bi jo videl čim prej.

Gospa Kraševčeva je zopet odprla vrata, a Marko je slišal iz Tatjanine sobe šibak glas:

»Marko, si prišel?«

Marko je stopil po prstih k postelji, prijel Tatjano za roke in jo hotel poljubiti. Tatjana mu je položila ovelo roko na usta in se smehljala.

»Ne! — Sedi tu, Marko.«

Ubogal je. Sedel je na rob postelje. Tatjana ga je božala po licih, očeh, nosu, po ustnicah in laseh. Prijela ga je z obema rokama za glavo in ga dolgo gledala v oči.

»Si ti, moj pravi Marko?« je šepetala.

Mati ni mogla vzdržati solz. Šla je iz sobe.

»Sem, Tatjana.«

»Tako dolgo sem te čakala, ti pa nisi hotel priti.«

»Tatjana, zdaj bom pri tebi, kolikor boš hotela.«

»Pa se ne boš nikdar več tako poslovil, kot si se po maturi.«

»Nikdar.«

Počasi ga je potegnila k sebi in ga s suhimi ustnicami poljubila.

Pripovedovala mu je o svojem trpljenju. Mati jima ne bo več branila, kaplana ne bo več k njim. Vse bo zopet dobro.

Gospa je prinesla Marku kavo. Pogovor je nanesel na navadne stvari.

Na večer je šel Marko v bolnico k Veroni. Ne sme se kaj takega več zgoditi. Prijatelja bosta ostala v bodoče in tudi Verona se bo spametovala.

Stopil je v bolnico.

Vratar se je sklonil nad knjigo bolnikov. S prstom je šel od imena do imena. Počasi je bral, ko je prišel do Verone:

»Verona Virag — mrtva!«

Marko je obstal kot ukopan. Mrtva! Viragova Verona? Ne, ona je bolna.

Saj še živi, gotovo živi.

»Leži v mrtvašnici.«

Zemlja, nebo! On je kriv njene smrti! Kristus!

Šel je k njej.

Sama je ležala, negibna, s sklenjenimi rokami. Oči, katere je pred meseci poljuboval, je imela zaprte. Solze so mu prišle v oči, da sam ni vedel. Pogledal je okrog. Nikogar ni bilo v mrtvašnici.

Prijel jo je za roke. Jezus! Mrzla. Viragove Verone ni več med živimi.

Ta mrtva Verona ni bila več podobna oni iz Topolovca. Lica upadla, brez krvi, čelo, obraz, vse je mrtvo, vse izpremenjeno. Nič drznosti, nič upora ni bilo v njih.

»Zakaj si to storila«, ji je šepetal in jokal. »Zakaj? Nisem mislil tako hudo, ti nepremišljeno dete!«

Nagnil se je k njej. Kolikokrat sta bila tako skupaj, si šepetala bajke o sreči, si zaupala skrivnosti, katere rad skriva fant dekletu in dekle fantu. In zdaj? Ničesar več si nimata povedati. Njiju poti sta se križali, ti strašna Verona! Pa ona je že daleč, odkoder povratek ni več mogoč.

Pozno zvečer je prišel ves skrušen h Kraševčevim. Tatjana se ga je ustrašila.

»Kaj se je zgodilo s teboj, Marko?«

Sedel je k njej, jo vso oslabeledo stisnil k sebi in glasno zajokal.

Obe z materjo sta ga tolažili. Čez dolgo časa se je Marko umiril. Tiho je začel pripovedovati o Viragovi Veroni. Ko je končal, je bila že pozna noč.

»Marko, kaj pa bo zdaj s Tatjano«, ga je ljubko vprašala mala.

Marko se je zdrznil. Sklonil se je k bolnici. Dolgo jo je zrl.

»Midva pa živiva novo, drugo življenje.«

Noč je zagrinjala zemljo. Vlaki so viharo drveli čez železni most v razsvetljeno mesto in zopet odhajali v temno noč. Ropotali so med šumami in polji ter hiteli po tej mali zemeljski obli, na kateri se ne ustavi življenje niti za trenutek.